

Drogy a společnost – JSB064

Základní informace

Název předmětu	Drogy a společnost
Semestr	Zimní 2013/14
Garanti a vyučující	Mgr. Martin Nekola, Ph.D. Mgr. Jan Morávek, Ph.D.
Rozsah, examinace	2/0, zkouška (písemný test)
Počet kreditů	4 kredity (1 kredit = 30 hodin práce)
Místo výuky	J3015
Čas výuky	Středa 15:30–16:50
Web kurzu	http://nekola.verejna-politika.cz/vyuka/drogy-a-spolecnost/
Kontakt	nekola@fsv.cuni.cz ; jan.moravek@gmail.com
Konzultační hodiny	Nekola: http://terms.fsv.cuni.cz/ (fakultní konzultační systém) Morávek: vždy po skončení výuky, jinak po předchozí dohodě

Podmínky pro zápis předmětu

Kurz je primárně určen pro studenty bakalářského studia Sociologie a sociální politika a Sociologie a sociální antropologie, nicméně vítáni budou i magisterští studenti sociologie a veřejné a sociální politiky popř. zájemci o problematiku společenské dimenze užívání psychotropních látek z jiných oborů a fakult UK.

Stručná charakteristika předmětu

Proč lidé užívají drogy? Jakou roli sehrávalo užívání drog v minulosti a jakou sehrává v moderních společnostech a jejich subkulturách? Může být užívání drog přínosné pro jedince a společnost? Existují rasové, třídní nebo genderové rozdíly v užívání drog? Jaké problémy jsou spojené s užíváním drog a jak na ně různé společnosti reagují? Proč jsou některé drogy legální a jiné zakázané? Jak se proměňují trhy s drogami? Mají společnosti s drogami bojovat, nebo se s nimi naučit žít? Jak souvisí drogy s násilným chováním a kriminalitou?

Kurz hledá odpovědi na tyto a další otázky a přistupuje tak k užívání drog jako ke společenskému fenoménu (oproti např. medicínskému nebo psychoterapeutickému přístupu). Každá přednáška se zaměřuje na konkrétní téma spojené s užíváním drog z pohledu přístupů vycházejících ze sociologie a veřejné politiky. Obecná témata jsou provázena konkrétními případovými studiemi ze zahraničí i z České republiky.

Cíle kurzu

Cílem kurzu je představení vybraných sociologických a veřejněpolitických konceptů a teorií, které se zabývají problematikou užívání drog jako společenského fenoménu. Studenti se seznámí se základními otázkami, které v souvislosti s drogami řeší prakticky všechny moderní společnosti, tj. například jaká je povaha a rozsah drogového problému, jak na užívání drog reagují jednotlivé úrovně vládnutí, proč lidé vůbec drogy užívají, jak je vnímají a jakou funkci plní v jejich životech, jak hodnotit rizika a škody spojené s užíváním drog a další.

Studenti by měli být po absolvování kurzu schopni nejen používat odbornou terminologii z oblasti drogové epidemiologie a drogové politiky a orientovat se v problematice, ale také kriticky přemýšlet o vztahu společnosti a drog, který je už na první pohled komplikovaný a plný paradoxů. To by jim měla umožnit znalost různých přístupů a pohledů na užívání drog a jejich regulace (objektivistický, konstruktivistický, historický atd.), různých zdrojů dat a historického vývoje.

Podmínky pro splnění studijních povinností a způsob hodnocení

Zkouška bude udělena na základě písemného testu, který prověří znalosti studentů získané při přednáškách a četbě povinné literatury, resp. sledování filmů.

Výzkumná a studijní etika a pravidla chování

Vzhledem k tradici univerzity a povaze vyučovaných předmětů je na FSV UK kladen velký důraz na etické a odpovědné jednání všech studentů a vzájemný respekt. Etické a odpovědné jednání je navíc základem práce analytika veřejné politiky, na které studium připravuje.

Za výrazné porušení etiky se přitom považuje zejména:

- plagiátorství – tj. citace slovních spojení, dat či myšlenek bez přesného uvedení zdroje;
- manipulace s daty a informacemi (např. jejich úprava či arbitrární vytvoření);
- podvody jakéhokoli druhu.

Porušení těchto pravidel (např. jakékoli případy plagiátorství) se bude striktně řešit podle disciplinárního řádu FSV UK (dostupný na <http://www.fsv.cuni.cz/FSVTEMP-115.html>).

Základní literatura ke kurzu

- Faupel, C. E., Horowitz, A. M. a Weaver, G. 2004. *The Sociology of American Drug Use*. New York: McGraw-Hill. Dostupná prezenčně v knihovně v Jinonicích.
- Kalina, K. a kol. 2003. *Drogy a drogové závislosti*. 1. díl. Praha: Úřad vlády ČR. Dostupná [zde](#).

Povinná literatura pro přednášky je uvedena v harmonogramu kurzu níže. Další doporučená literatura bude uvedena také na přednáškách.

Klasifikační stupnice

Stupeň	Počet bodů v závěrečném testu
Výborně	86 – 100
Velmi dobře	71 – 85
Dobře	56 – 70
Neprospěl	55 a méně

Harmonogram kurzu

#	Datum	Téma
1.	2.10.	Drogy a společnost – úvodní přednáška (MN, JM) - Základní informace o kurzu - Drogový kvíz - Sociologický pohled na užívání drog
Literatura na přednášku (povinná, není-li uvedeno jinak): - Str. 15-24 (kapitola 1/1), Kalina, K. a kol. 2003. Drogy a drogové závislosti. 1. díl. Praha: Úřad vlády ČR. Dostupné online: http://www.drogy-info.cz/index.php/publikace/monografie/drogy_a_drogove_zavislosti_k_kalina_a_kol_dil_1_dil_2 - Str. 3 – 30 (kapitola 1), Faupel a kol. 2004. - (doporučeno) Goode, E. (1972). A Sociological Perspective on Drugs and Drug Use. In <i>Drugs in American Society</i>. New York: Knopf. Dostupné online: http://www.psychedelic-library.org/goode.htm		
2.	9.10.	Společenské souvislosti užívání drog (MN) - (Jemný) úvod do drogové problematiky – nezbytné minimum, termíny, klasifikace - Povaha a rozsah drogového problému – dostupné statistické údaje o rozložení užívání legálních a ilegálních drog v populaci (svět, EU a ČR) - Koncept socio-ekonomických determinant zdraví / užívání drog - Užívání drog a věk: koncept uživatelské kariéry - Společenské dopady „drogového problému“
Literatura pro přednášku: - Str. 150-210 (celá kap. 3), Kalina, K. a kol. 2003. Drogy a drogové závislosti. 1. díl. Praha: Úřad vlády ČR. - Str. 41-53 (kapitola 1/4). Kalina, K. a kol. 2003. Drogy a drogové závislosti. 1. díl. Praha: Úřad vlády ČR. - Str. 13–19 (Komentář) <i>Výroční zpráva za rok 2010: Stav drogové problematiky v Evropě</i>. Lisabon: Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogovou závislost, 2011. Dostupné online na http://www.emcdda.europa.eu/publications/annual-report/2010 - <i>Requiem for a Dream / Rekviem za sen</i> (režie Darren Aronovsky, 2000, 102 min.)		
3.	16.10.	Smysl užívání drog z perspektiv uživatelů (JM) - Na užívání drog pohlíží uživatelé buď jako na cestu k naplňování legitimních hodnot a norem moderní společnosti, nebo naopak jako na cestu do pekel. - Perspektivy uživatelů, příklad 1: drogy jako regulátor výkonu a prožívání. Party people. - Perspektivy uživatelů, příklad 2: drogy jako nástroj poznání a duchovní cesty, života v okamžiku. Hippies a ekologičtí aktivisté. - Perspektivy uživatelů, příklad 3: drogy jako životní scestí a ztráta svobody. Anonymní alkoholici
Literatura: - Party people: <i>Human Traffic</i> (Režie Justin Kerrigan, 1999, 99 min), dostupný ve videopůjčovnách - Hippies: <i>Easy Rider / Bezstarostná jízda</i> (režie Dennis Hopper, 1969, 94 min.), dostupný ve videopůjčovnách - Scestí a AA: <i>Days of Wine and Roses / Dny vína a růží</i> (režie Blake Edwards, 1962, 117 min.), dostupný ve videopůjčovnách;		

#	Datum	Téma
		- DOPORUČENÝ k AA: Městečko South Park s9e14 - <i>Bloody Mary</i> (není v češtině, anglicky online: http://www.southparkstudios.com/full-episodes) - DOPORUČENÝ k hippies a scestí: <i>Fear and Loathing in Las Vegas / Strach a hnus v Las Vegas</i> (režie Terry Gilliam, 1998, 118 min.), dostupný ve videopůjčovnách
4.	23.10.	Historie užívání drog a snah o kontrolu drog ve světě a Československu (MN) - Užívání drog v tradičních společnostech (do 19. stol.) - 19. století (prohibice, opiová válka atd.) - Hlavní faktory vedoucí k přijetí konvencí OSN o drogách - Historie užívání a regulace drog v bývalém Československu Literatura pro přednášku: - Str. 83 – 87 (kapitola 1/9), Kalina, K. a kol. 2003. <i>Drogy a drogové závislosti</i>. 1. díl. Praha: Úřad vlády ČR. - <i>Piko</i> (režie Tomáš Řehořek, 2010, 80 min.) - Cohen, P. (1993). Re-thinking drug control policy: Historical perspectives and conceptual tools. Paper presented at the United Nations Research Institute for Social Development (UNRISD) Geneva, 7-8 July 1993. Dostupné online: http://www.cedro-uvva.org/lib/cohen.rethinking.html - (Doporučené) Torgoff, M. 2004. <i>Can't Find My Way Home: America in the Great Stoned Age, 1945-2000</i>. New York: Simon & Schuster. 560 stran.
5.	30.10.	Režimy kontroly drog (JM) - Drogová politika je jednou z determinant užívání drog ve společnosti. Každý regulační režim má vedle zamýšlených důsledků i důsledky nezamýšlené. Vzniká v souhře kulturních, politických, administrativních a ekonomických faktorů. Je vždy uměním možného. - Škála regulačních režimů: prohibice, legalizace (laissez faire, omezená distribuce, drogy na předpis), dekriminalizace - Jak různé režimy regulace souvisí s odlišnými přístupy k prevenci a léčbě (absence-based, harm reduction ...) - Mezera mezi formulovanou politikou a implementací - Snižování škod jako kritérium posuzování režimů regulace (Reuter a MacCoun) Literatura: - Str. 337–372 (kapitola 11) Faupel a kol. 2004 - (Doporučené) Str. 3–14 (kapitola 2) Caulkins, J. P., et al. (2005): How goes the “war on drugs”? An assessment of U.S. drug programs and policy. Santa Monica, CA: RAND Corporation. Dostupné online: http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/occasional_papers/2005/RAND_OP121.pdf
6.	6.11.	Rizika a škody spojené s užíváním drog a jejich hodnocení (MN) - Užívání drog jako rizikové chování - Posuzování rizik a škod spojených s užíváním drog - Případové studie (VB, ČR) – stupnice hodnocení nebezpečnosti drog, vládní komise VB, změny v ČR - Minimalizace rizik Literatura: - Nutt, D.; King, L. A.; Saulsbury, W.; Blakemore, C. (2007). "Development of a rational

#	Datum	Téma
---	-------	------

scale to assess the harm of drugs of potential misuse". *The Lancet* **369** (9566): 1047–1053.

- MacCoun, R., P.Reuter, and T.Schelling (1996): Assessing alternative drug control regimes. In: *Journal of Policy Analysis and Management*, vol. 15, no. 3, p. 330-352.
- Str. 1–12 (kapitola Introduction: What Is Harm Reduction, Anyway?) In Denning, P., J. Little, A. Glickman. (2004). *Over the Influence: The Harm Reduction Guide for Managing Drugs and Alcohol*. New York: The Guilford Press. Dostupné v knihovně.
- AIDS a drogy (režie Zdeněk Pojman, 2006, 18 min). Dostupné online: <http://www.youtube.com/watch?v=WvkQR169qrs> a <http://www.youtube.com/watch?v=Ja95CI-psio>
- (Doporučená) Str. 22–37 (kapitola 2) In Denning, P., J. Little, A. Glickman. (2004). *Over the Influence: The Harm Reduction Guide for Managing Drugs and Alcohol*. New York: The Guilford Press. Dostupné v knihovně.

7. 13.11. **Paradoxní aspekty současné drogové politiky (JM)**

- Paradoxy: Proč je metamfetamin nelegální a Ritalin na předpis (sociální deviace – drogy jako příčina, léky jako řešení)? Proč je marihuana v některých zemích nelegální a zároveň na předpis? Proč se v některých zemích nebo historických dobách bojuje proti drogám více a jinde/jindy méně?
- Odpovědi: definice situace a rámování; symbolická důležitost drogového nebezpečí; sociální problémy jako kolektivní procesy – medikalizace a morální panika

Literatura:

- Str. 26-29 Faupel a kol. „Understanding social concern about the drug problem“
- „In Search of Respect: Selling Crack in El Barrio, Philippe Bourgois“, pp. 244–256 in Ferguson, S. J. 2002. *Mapping the Social Landscape: Readings in Sociology*. Boston: McGraw-Hill. ISBN: 0-07-255523-8.
- Str. 294–300 (kapitola 13) in Musto, D. F. (1973): *The American Disease: Origins of Narcotic Control*. New Haven: Yale University Press

8. 20.11. **Symbolika a stigma spojené s užíváním drog, NIMBY (MN)**

- Symbolické významy užívání drog
- Zdroje symbolické síly drog a jejich užívání
- Nelegální drogy a politika („příhodný nepřítel“)
- Sociální a prostorová stigmatizace (obecně a v souvislosti s užíváním drog)
- Dimenze stigmatizace a NIMBY
- Případová studie – kauza Václavák

Literatura:

- Procházková, L. a Herzog, A. (2010). Kauza Václavák. Dostupné online: http://www.streetwork.cz/images/stories/Kluby/SananimTP/kauza_vaclavak_231110.pdf
- Room, R. (2004). Symbolism and Rationality in the Politics of Psychoactive Substances. Paper prepared for presentation at the 24th Arne Ryde Symposium: “Economics of Substance Use”, Lund, Sweden, 13-14 August, 2004. Dostupné online: <http://www.robinroom.net/symb-rat.htm>
- (Doporučené) Tempalski et al. (2007). NIMBY localism and national inequitable exclusion alliances: The case of syringe exchange programs in the United States. *Geoforum* 38 (6), pp- 1250-1263. Dostupné online (z fakultních PC): <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S001671850700053X>

#	Datum	Téma
9.	27.11.	Teoretická vysvětlení užívání drog a závislosti (JM) - Různé teorie o příčinách a mechanismech užívání drog a drogové závislosti jsou jednou z determinant opatření drogové politiky, postojů veřejnosti k užívání drog, ale i smýšlení uživatelů o sobě samých. - Teorie přirozenosti; biologické; psychologické; - Teorie sociologické - sociální proces (učení, kontrola, socializace), sociální struktura (anomie, ghetto), sociální reakce (labeling), konflikt (chudoba a útlak), habitus a sociální kapitál - Adiktologie - bio-psycho-sociálně-spirituální model Literatura: - Str. 91–94 (kapitola 2/1) Kalina, K. a kol. (2003): Drogy a drogové závislosti 1: Mezioborový přístup. Praha: Úřad vlády ČR. - Str. 107–134 (kapitola 4) Faupel a kol.
10.	4.12.	Drogové kultury a subkultury (JM) - Užívání drog je společným projevem řady rozličných skupin, nejen subkultur. Sociologie zkoumá nejen jejich rozmanitost, ale i vliv subkultur na vzorce užívání drog a praktické veřejně politické otázky, např. možnosti a překážky minimalizace škod v těchto skupinách. - Pojem kultury a subkultury - Drogové subkultury - Co studuje sociologie na drog. subkulturách? - Minimalizace škod v subkultuře - Jak může ze studia drogových subkultur těžit drogová politika? - Sociologický pohled na filmy o subkulturách party people, pivařů, hooligans, hippies Literatura: - Str. 135–162 (kapitola 5) Faupel a kol. - 1. Party people - <i>Human Traffic</i> (Režie Justin Kerrigan, 1999, 99 min) Dostupný ve videopůjčovnách, shodný s filmem na přednášku č. 3 - 2. Pivaři - <i>Slavnosti sněženek</i> (Režie Jiří Menzel, 1983, 83 min) - Dostupný ve videopůjčovnách - 3. POVINNÝ Hooligans (Režie Lexi Alexander, 2005, 109 min) Dostupný ve videopůjčovnách - 4. Hippies - <i>Easy Rider / Bezstarostná jízda</i> (Režie Dennis Hopper, 1969, 94 min.) Dostupný ve videopůjčovnách, shodný s filmem na přednášku č. 3
11.	11.12.	Drogy a kriminalita, minimalizace rizik (MN) - Drogy a trestná činnost – typologie a souvislosti - Minimalizace rizik při prosazování práva? - Případová studie: Pilotní ověření dekriminace marihuany ve čtvrti Lambeth Literatura pro přednášku: - Stevens, A. (2013). Moderní přístupy v prosazování protidrogové legislativy. <i>Zaostřeno na drogy</i>, 11(3). Praha: Úřad vlády ČR. - EMCDDA. (2007). Drogy a trestná činnost – složitý vztah. <i>Drugs in Focus</i>, 16.

#	Datum	Téma
12.	18.12.	Koncept kontrolovaného užívání (JM) - Rizika související s užíváním drog souvisejí nejen s jejich farmakologickými vlastnostmi, ale také s přístupem uživatelů a společnosti jako celku. Teorie kontrolovaného užívání ukazuje, na čem závisí šance uživatelů udržet tato rizika pod kontrolou. - Teorie kontrolovaného užívání drog - Případové studie: Kontrolující se uživatelé opiátů a heroinu, kontrola v subkultuře party people - Vztah mezi regulačním režimem a škodlivostí drog
Literatura pro přednášku:		
- Morávek, J. 2007. Kontrolované užívání drog: co nám přináší výzkum uživatelů, kteří s drogami umějí zacházet. Adiktologie 7 (4): 445–455.		
<i>Poznámka:</i> Může dojít k drobným změnám v harmonogramu, které budou včas oznámeny.		